

Aleksandra Kuczyńska-Zonik

Schrony na Litwie. Nadrabianie zaległości

W ciągu ostatnich dwóch lat, ze względu na trwającą wojnę rosyjsko-ukraińską, Litwa dokonała nowelizacji prawa w zakresie zarządzania kryzysowego i ochrony ludności. Przeprowadzono przegląd istniejących obiektów ochrony zbiorowej oraz zintensyfikowano działania na rzecz tworzenia nowych schronów. Obecna infrastruktura przystosowana do zapewnienia tymczasowej ochrony ludności w czasie sytuacji nadzwyczajnych lub wojny pozwala na zagwarantowanie bezpieczeństwa ok. 30% wszystkich mieszkańców Litwy.

Niedostateczna infrastruktura ochrony zbiorowej na Litwie. Mimo że akty prawne dotyczące bezpieczeństwa cywilnego na Litwie przewidywały, że wszystkie gminy powinny posiadać obiekty ochrony zbiorowej, które mogłyby być wykorzystywane w sytuacjach kryzysowych, w 2018 r. spośród 60 gmin (rejonów) jedynie 9 posiadało takie budynki, a 35 dysponowało schronami tylko częściowo spełniającymi ustalone wymagania. Na początku lutego 2022 r. Kontrola Państwowa (*Valstybės kontrolė*), kluczowa instytucja kontrolna w państwie, przygotowała raport za lata 2018-2020, oceniający gotowość instytucji publicznych do skutecznego zarządzania kryzysowego (*Valstybinio audito ataskaita institucijų pasirengimas reaguoti į ekstremaliąsias situacijas*). W dokumencie ujawniono, że nie wszystkie skontrolowane instytucje były odpowiednio przygotowane na ewentualne zagrożenia. Brakowało jasności co do ich kompetencji i obowiązków oraz odpowiednich regulacji prawnych. Ponadto współpraca międzyinstytucjonalna i koordynacja działań były niewystarczające, nie opracowano także analizy ryzyka zagrożeń. Po przeanalizowaniu danych z sześciu wybranych gmin na Litwie, dotyczących obiektów ochrony zbiorowej, ustalono, że cztery z nich nie zapewniały odpowiedniej infrastruktury w przypadku sytuacji nadzwyczajnych. W tym okresie rozmieszczenie i wielkość ukryć były ustalane na podstawie: sumy 10% liczby mieszkańców danej gminy, liczby dzieci do lat 7 oraz liczby osób niepełnosprawnych.

Zmiany prawne. Po wybuchu pełnoskalowej wojny rosyjsko-ukraińskiej dokonano rewizji obowiązujących przepisów oraz podjęto działania na rzecz rozwoju infrastruktury ochronnej. 29 grudnia 2023 r. weszła w życie ustawa o zarządzaniu kryzysowym i ochronie ludności (*Lietuvos Respublikos krizių valdymo ir civilinės saugos įstatymas*), która określiła zasady zapobiegania, zarządzania i usuwania skutków kryzysów i sytuacji nadzwyczajnych. Ustalono, że instytucje publiczne i podmioty gospodarcze mają obowiązek przekazywać gminom informacje o obiektach i lokalach, które mogą pełnić funkcję schronów. Podmioty te zobowiązano także do bezpłatnego udostępniania tych ukryć w sytuacji zagrożenia. Po licznych konsultacjach z przedstawicielami samorządów, ekspertami ds. ochrony ludności i specjalistami z dziedziny wojskowości oraz po zapoznaniu się z praktyką międzynarodową, 28 lutego 2024 r. Ministerstwo Środowiska wydało rozporządzenie w sprawie wymagań projektowania i konstruowania obiektów ochrony zbiorowej (*Dėl statybos techninio reglamento STR 2.07.02:2024 „Slėptuvės, kolektyvinės apsaugos statinio ir priedangos projektavimo ir įrengimo reikalavimai“ patvirtinimo*), obejmujące budynki, których celem jest zapewnienie trwałości funkcjonowania państwa w sytuacji agresji militarnej, w tym budynki instytucji państwowych, szpitale i przedsiębiorstwa państwowe o znaczeniu strategicznym. Dodatkowo wprowadzono obowiązek projektowania i instalowania schronów we wszystkich nowo powstałych budynkach publicznych przeznaczonych dla więcej niż stu osób oraz w wielopiętrowych budynkach mieszkalnych (powyżej 5 pięter). Określono wymagania dotyczące wytrzymałości konstrukcji, materiałów, wielkości pomieszczeń (1,5 m² na osobę), minimalnej liczby osób objętych ochroną (60% użytkowników instytucji lub mieszkańców w przypadku budynku mieszkalnego) oraz systemów inżynierskich (takich jak system grzewczy, wentylacyjny, komunikacji elektronicznej, instalacje wodociągowe i kanalizacyjne, układ elektryczny i inne). Wyjątkiem są budynki o przeznaczeniu sakralnym, gdzie schrony muszą być projektowane w ich podziemnych częściach, a pomieszczenia muszą być ogólnodostępne. Porozumienie, podpisane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Kościoł katolicki na Litwie, przewiduje edukację

społeczeństwa oraz przystosowanie budynków sakralnych do celów cywilnych w sytuacjach kryzysowych (do września 2023 r. 10 kościołów na Litwie mogło pełnić takie funkcje). Budynki kościołów mogą być także wykorzystywane do instalowania urządzeń ostrzegawczych.

W połowie 2023 r. znowelizowano zasady regulujące techniczne normy konstrukcji i użytkowania schronów, aby uściślić warunki i podnieść wymagania dotyczące budowy tych obiektów. Na przykład w odniesieniu do zapisów z 2010 r. zwiększono minimalną liczbę mieszkańców, którym zapewnia się infrastrukturę ochronną. Teraz jest to ustalane na podstawie sumy 25% liczby ludności danej gminy, liczby dzieci do lat 7, liczby osób starszych objętych opieką społeczną oraz liczby osób niepełnosprawnych mieszkających w danej gminie. Dodatkowo schrony mają posiadać instytucje państwowe, takie jak sejm, ministerstwa, służby bezpieczeństwa państwa, straż graniczna, policja i inne. Czas dotarcia do najbliższego budynku ochrony zbiorowej powinien wynosić od 5 do 7 minut od sygnału alarmowego. Zgodnie z prawem, za wybór, oznakowanie i przygotowanie schronów odpowiedzialne są gminy, a koordynacją działań zajmuje się Departament Ochrony Przeciwpożarowej i Ratownictwa przy MSW.

Plany rozbudowy systemu schronów. Obecnie w litewskim prawodawstwie rozróżnia się: schrony, które są obiektami o specjalnym przeznaczeniu, mającymi chronić ludność w czasie sytuacji nadzwyczajnych lub wojny, oraz budynki ochrony zbiorowej, takie jak szkoły, przedszkola, ośrodki kultury i sportu, które na co dzień pełnią funkcje publiczne, ale w razie zagrożenia mogą być zaadaptowane na tymczasowe schronienie dla mieszkańców. Według szacunków Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Litwy, obecna infrastruktura ochrony cywilnej obejmuje łącznie ponad 3,3 tys. schronów, które mogą pomieścić 912 tys. mieszkańców Litwy, co stanowi 31% populacji. Rządowi zależy też na rozbudowie budynków pełniących funkcję ochronną w czasie zagrożeń, tak aby 60% mieszkańców gmin miejskich i 40% powiatowych miało dostęp do infrastruktury ochronnej. Do tej pory wskaźnik ten udało się na Litwie osiągnąć jedynie 12 gminom¹, jednak kolejne kilkanaście zbliża się już do wyznaczonego poziomu. MSW poinformowało, że w najbliższym czasie odpowiednie służby mają dokonać przeglądu wszystkich tego typu ukryć oraz ocenić ich stan.

Wnioski. Przed pełnoskalowym atakiem Rosji na Ukrainę rozwój infrastruktury ochrony zbiorowej nie stanowił priorytetu w polityce bezpieczeństwa Litwy, jednak wojna zintensyfikowała działania rządu w tym zakresie ([Komentarze IEŚ nr 824](#), [Komentarze IEŚ nr 871](#), [Komentarze IEŚ nr 951](#), [Komentarze IEŚ nr 1015](#), [Komentarze IEŚ nr 1074](#)). Znowelizowano prawo oraz rozpoczęto projekty związane z budową i modernizacją istniejącej infrastruktury bezpieczeństwa cywilnego. Obecnie jedynie część samorządów dysponuje obiektami spełniającymi wyznaczone normy, jednak Departament Ochrony Przeciwpożarowej i Ratownictwa podkreśla, że Litwa jest liderem w zakresie rozwoju schronów w państwach bałtyckich. W ciągu ostatnich dwóch lat udało się zwiększyć liczbę i dostępność schronów o niemal połowę: w 2022 r. istniało 1,8 tys. takich obiektów zapewniających ochronę dla około pół miliona obywateli, czyli 17% populacji.

Obecnie głównym wyzwaniem jest tworzenie nowych i adaptacja istniejących budynków do celów ochrony ludności cywilnej. W związku z tym konieczne są kolejne działania, które umożliwią sfinansowanie części prac remontowo-konstrukcyjnych. Wśród wyzwań wskazuje się również niedostateczny dostęp obywateli do informacji na temat postępowania w czasie sytuacji kryzysowych, jak i lokalizacji schronów. Dlatego kluczowe jest wzmocnienie systemu informowania ludności (np. strona internetowa lt72.lt), a także dalsze podnoszenie kompetencji nie tylko funkcjonariuszy, ale i mieszkańców w zakresie ochrony ludności.

Państwo odgrywa fundamentalną rolę, kształtując prawne ramy działania, identyfikując potencjalne zagrożenia oraz rozwijając infrastrukturę niezbędną do zapobiegania im i zarządzania nimi. Jednak równie istotne jest zbudowanie silnego społeczeństwa obywatelskiego, w którym każdy mieszkaniec ma niezbędną wiedzę i umiejętności do efektywnego działania w sytuacjach kryzysowych.

¹ W południowej części Litwy – rejon birsztański i druskienicki; w południowo-zachodniej – rejon wyłkowski; w zachodniej – rejon szyfelski, szakowski i pojeski; w środkowej – rejon rosieński, kozłoworudzki, koszedarski, preński, kiejdański i kowieński. Wszystkie wymienione są gminami (rejonami) powiatowymi.